

Mirosław Przyłęcki

Śląskie spotkanie urbanistów

Ochrona Zabytków 37/1 (144), 64-65

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki zainicjował jesienią 1982 r. dyskusję kręgową fachowych nad proponowaną nowelizacją *Ustawy o ochronie dóbr kultury i muzeach* z 15 lutego 1962 r. Propozycje uzupełnień i poprawek wysunięte przez resort zostały rozestane służbie konserwatorskiej, muzeom narodowym i okręgowym. Ten niejako urzędowy tryb i płaszczyzna dyskusji w sprawie mającej podstawowe znaczenie dla konserwacji spowodował podjęcie działań przez Oddział Warszawski Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków.

W styczniu 1983 r. na trzech spotkaniach poddano szczegółowej analizie i dyskusji tekst obowiązujący wraz z wszystkimi poprawkami proponowanymi przez Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków. Sześć i pół strony maszynopisu zawierały propozycje wypracowane w trakcie kilkunastu godzin nie pozbawionej akcentów polemicznych dyskusji. Przekazano je Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, Zarządowi Głównemu Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków oraz wszystkim uczestnikom owych roboczych spotkań. Nie miejsce tu na prezentację peł-

nego dorobku środowiska warszawskiego. Szusne jednak wydaje się poinformowani o głównych ustaleniach.

Postanowiono postulować odstąpienie od terminu „dobro kultury” w projekcie nowelizacji i konsekwentnie stosować określenie „zabytek”, trwale przyjęte w potocznej mowie i w dokumentach. Tytuł ustawy miałby zatem brzmieć „Ustawa o ochronie zabytków, środowiska kulturowego i o muzeach”. Zwrócono uwagę na możliwość wprowadzenia terminu „dziedzictwo kultury”. Istotne uzupełnienie proponuje się w artykule pierwszym, który postuluje się w następującym brzmieniu: „*Ochrona zabytków, stanowiących dorobek myśli i pracy wielu pokoleń, ma podstawowe znaczenie dla rozwoju Państwa i obywateli, jest obowiązkiem Państwa i obywateli*”.

Funkcję Generalnego Konserwatora Zabytków widzi się w randze podsekretarza stanu. Jest to funkcja polityczna, a nie szczebla operacyjnego, miedzodowna dla koordynacji międzyresortowej, która jest warunkiem skuteczności ustaleń dokonywanych na szczeblu rządowym. Znalazły swoje miejsce Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie ja-

ko jednostka koordynująca, a także terenowe biura dokumentacji zabytków. Zaproponowano szereg zapisów uściślających, między innymi kwalifikację Generalnego Konserwatora Zabytków, ostrzej sprecyzowano warunki użytkowania zabytków i trybu przywracania ich do stanu wymanego przez służbę konserwatorską, niektóre elementy sformułowań związanych z gospodarką i planowaniem przestrzennym.

Znaczenie warszawskich dyskusji polegało nie tylko na sformułowaniu opinii środowiska. Miały one także wpływ na konsolidację poglądów. Ponadto istotny jest również ich aspekt dydaktyczny.

W trakcie dyskusji wielokrotnie podkreślano, że propozycje nowelizacji stanowią istotny krok na drodze ulepszania systemu prawnego ochrony zabytków. Zwracano również uwagę, że w podobnym przypie szesnym trybie powinien powstać komplet zarządzeń wykonawczych, aby znowelizowany akt prawny nie pozostał, jak jego poprzednik, w częściowej próżni wykonawczej.

Lech Krzyżanowski

WIEDŃSKI WIECZÓR POLONIJNY POŚWIĘCONY REWALORYZACJI STAREGO KRAKOWA

W połowie marca 1983 r. przebywał w Wiedniu, na zaproszenie Uniwersytetu Technicznego (Technische Universität), prof. dr arch. Wojciech Kalinowski. Jego pobyt związany był z wykładem pt. *Techniczne i przemysłowe zabytki w Polsce*, wygłoszonym w Institut für Baukunst, Denkmalpflege und Kunstgeschichte w dniu 15 marca. W dniu 16 marca, odwiedzwszy Związek Polaków w Austrii „Strzecha”, wygłosił prof. W. Kalinowski prelekcję dla przedstawicieli wiedeńskiej Polonii. Tematem prelekcji, zaproponowanym przez Zarząd Związku, były prace rewaloryzacyjne na terenie Starego Miasta w Krakowie. Problem to bynajmniej nie najnow-

szy. Podobnie, jak „nie od razu Kraków zbudowano”, tak też i dzisiaj, śladem przeszłych epok, buduje się w nim, przerabia i burzy, odsłania, remontuje, przebudowuje i przejawia różnorodną działalność architektoniczną i konserwatorską — czasami trafną, a niekiedy wywołującą liczne opory i sprzeczności. Dlatego też referent dość obszernie słowo wstępne poświęcił dziejom budowy i przemian urbanistycznych tego miasta, informując także o najnowszych, odkryciach, rzutujących na zmienność znanego dotychczas obrazu faktów historycznych i kulturowych. Główny akcent odczytu poświęcony był oczywiście na zagadnie-

niach współczesnych poczynań rewaloryzacyjnych.

Dowodem zainteresowania podjętą przez prof. W. Kalinowskiego tematyką były liczne wypowiedzi obecnych na spotkaniu osób; szczególnie interesująca była wypowiedź wychowanka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej — arch. Pawła Raczewa. Wieczór w Związku Polaków w Austrii „Strzecha” z udziałem prof. dr. W. Kalinowskiego wniósł wiele nowych elementów do słownictwa fachowego i — być może — metodologii praktyki konserwatorskiej w Polsce.

Dymitr Sozyko

ŚLĄSKIE SPOTKANIE URBANISTÓW

W dniach 8 i 9 kwietnia 1983 r. staraniem Oddziału Wrocławskiej PP Pracownie Konserwacji Zabytków i Komisji polskiej Sekcji I (tzw. urbanistyczno-konserwatorskiej) Międzynarodowej Grupy Roboczej Krajów Socjalistycznych odbyła się sesja robocza pt. *Ochrona wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego miast zabytkowych*.

Uczestniczyli w niej przede wszystkim projektanci, urbaniści-konserwatorzy z wszystkich oddziałów PP PKZ, a także historycy sztuki — autorzy studiów historyczno-urbanistycznych i wytycznych konserwa-

torskich do projektów planów miejscowych miast zabytkowych. W naradzie wzięli także liczny udział przedstawiciele Międzyresortowej Komisji Rewaloryzacji Miast i Zespołów Zabytkowych, pracownicy Instytutu Historii Architektury Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków z województwa wrocławskiego i m. Wrocławia, jeleniogórskiego, opolskiego i wałbrzyskiego.

Z uwagi na tematy szczegółowe udział wzięli przedstawiciele władz miasta Kamienna Góra z naczelnikiem Urzędu Miasta, przedstawicie-

le wojewódzkich biur planowania przestrzennego z Wrocławia, Wałbrzycha, Opola i Jeleniej Góry, zastępcy dyrektorów ds. naukowo-konserwatorskich oddziałów PKZ i przedstawiciele Zarządu PP PKZ. Łącznie udział w spotkaniu wzięły 43 osoby.

Obrazy sesji otworzył wicedyrektor PP PKZ we Wrocławiu i przewodniczący Komisji polskiej Sekcji I Międzynarodowej Grupy Roboczej — dr inż. arch. Mirosław Przyłęcki. Przypomniął zebranych przyjęte kilka lat wcześniej założenia i kierunki prac organizowanej wówczas pracowni rewaloryzacji miast i ze-

spółów zabytkowych we wrocławskim Oddziale PKZ i zapowiedział przegląd prac i metod pracowni na przykładzie opracowań dla miasta Kamienna Góra w woj. jeleniogórskim. Scharakteryzował też potrzeby i przydatność konserwatorską różnych metod i opracowań urbanistycznych, z podkreśleniem charakteru miast Dolnego Śląska — regionu historyczno-geograficznego wyjątkowo zasobnego w cenne przykłady założeń urbanistycznych pochodzących z XII—XX w. Oświadczył, że założenia konserwatorskie zaakceptowane w 1980 r. na posiedzeniu Rady Naukowo-Konserwatorskiej przy Naczelnym Dyrektorsze PP PKZ pod przewodnictwem prof. dr Wojciecha Kalinowskiego sprawdziły się w takich miastach dolnośląskich, jak np. Jawor, Gryfów, Mirsk, Kamienna Góra.

W referatach autorskich przedstawiono dokładniej opracowania dotyczące miasta Kamienna Góra. Mgr Małgorzata Żydowicz (PKZ — Wrocław — PDNH) przedstawiła rozwój historyczny miasta do czasów współczesnych, ilustrując referat przezroczami historycznych materiałów kartograficznych. W trakcie omawiania poszczególnych okresów historycznego rozwoju miasta akcentowała jego rozwój urbanistyczny oraz charakterystyczne dla danego etapu rozwoju formy przekształceń urbanistycznych i architektonicznych. Omówiła również ogólnie formę wykonanego studium historyczno-urbanistycznego miasta zarówno w jego części historycznej, katalogowej, jak i kartograficznej.

Mgr inż. arch. Janusz Tarantowicz — kierownik Pracowni Rewaloryzacji Miast PKZ—Wrocław i główny projektant studium, po zreferowaniu stanu istniejącego miasta przedstawił temat, zakres, kryteria oraz tryb i metodę opracowania. Zakres opracowania obejmuje obszar regionu i obszar miasta w skalach 1:25000 i 1:5000. Główne kryteria: — za obszar opracowania przyjęto obszar administracyjny miasta, obszar powiązany przyrodniczo oraz obszar powiązany przestrzennie i krajobrazowo:

— w obszarze środowiska miasta występują dwie zasadnicze grupy czynników miastotwórczych — stałe i zmienne;

— czynniki stałe (wartości naturalne, historyczne, przyrodnicze i krajobrazowe) powinny być chronione w sposób zintegrowany:

— wartościowanie czynników stałych powinno mieć charakter lokalny.

Tryb opracowania jest dostosowany do opracowań planistycznych i składa się z fazy przygotowawczej, analiz i studiów, fazy wartościowania oraz z fazy wniosków konserwatorskich. Metoda opracowania polega na przeprowadzeniu analiz wartości historycznych, przyrodniczych i krajobrazowych, wykonaniu katalogów wartości chronionych, analiz zmienionych czynników — uwarunkowujących te wartości oraz skonstruowaniu wniosków konserwatorskich określających strefy ochronne oraz rygoru i postulatów konserwatorskie. Włączenie do zintegrowanej ochrony środowiska problemów przestrzenno-krajobrazowych pozwoliło na skonstruowanie wniosków konserwatorskich w trzech wymiarach oraz określenie przestrzennych stref ochrony ekspozycji wartości kulturowych środowiska.

Mgr inż. arch. Lech Barański — projektant studium zreferował zakres, cel oraz metodę opracowania. Zakres obejmuje region i obszar miasta w skalach 1:25000 i 1:5000, wynika z ilości i stopnia aktualności materiałów wyjściowych. Celem opracowania było wykonanie modelowego studium funkcjonalno-przestrzennego określającego możliwości rozwoju miasta uwarunkowane wszystkimi, stałymi i zmiennymi czynnikami występującymi obecnie w tym obszarze.

Metoda opracowania polegała (po przeanalizowaniu materiałów wyjściowych) na wykonaniu analiz powiązań obszaru miasta z jego regionem (w tym studium układu komunikacyjnego ze względu na zmianę założeń wyjściowych w tym zakresie), analiz możliwości rozwoju miasta z uwzględnieniem wniosków konserwatorskich, wykonanie strukturalnego studium miasta oraz studium funkcjonalno-przestrzennego. Wprowadzenie do badań modelowych miasta wniosków konserwatorsko-krajobrazowych w zakresie kompozycji przestrzennej pozwoliło na wykonanie opracowania w trzech wymiarach, co daje podstawę do opracowania w podobnej formie planu ogólnego.

W ożywionej dyskusji (zabierało głos 18 osób), którą w pierwszym dniu prowadził Andrzej Misiorowski — główny architekt w Zarządzie PP PKZ, a w drugim Mirosław

Przyłęcki, poruszono następujące kwestie i problemy: konieczność pełnej i właściwej współpracy z Biurem Planowania Przestrzennego, kwestię kosztów i długotrwałości opracowań konserwatorsko-urbanistycznych (J. Stępkowski, A. Gretschel, I. Tarantowicz), zakres pojęcia regionu miasta i wartości kulturowych regionu (M. Witwicki, M. Przyłęcki), stosunek studiów urbanistyczno-konserwatorskich do inwentaryzacji szczegółowej, a także skutki takich studiów dla innych opracowań planów miejscowych (J. Nekanda-Trepka, A. Gretschel), problemy uzupełnień dyskusowanych materiałów np. sylwetami czy panoramami (I. Jamiółkowska), przydatność opracowań dla władz konserwatorskich (I. Stępkowski, A. Gretschel, I. Prusiewicz) i innych instytucji oraz decydentów i projektantów zajmujących się problematyką urbanistyczną. Padły też uwagi na temat oceny przedstawionego opracowania jako metody: (J. Stępkowski, M. Witwicki, M. Przyłęcki, I. Skibińska, K. Gesler-Wiejak, A. Gretschel, A. Misiorowski). Pomimo początkowych kontrowersji uznano przedstawioną metodę opracowania jako kwalifikującą się do stosowania, przydatną zwłaszcza przy istniejącej elastyczności podejmowania decyzji i ich skutków przestrzennych (podkreślili to zwłaszcza A. Gretschel i A. Misiorowski).

W drugim dniu narady uczestniczącej sesji zwiedzali Oleśnice, miasto będące przykładem kompleksowej odbudowy i rewaloryzacji przy zachowaniu — przynajmniej najważniejszych — zasad ochrony konserwatorskiej. Problemy związane z tymi dokonaniem przedstawili w referacie wygłoszonym na zamku oleśnickim, a następnie w czasie zwiedzania miasta Mirosław Przyłęcki — autor studium historyczno-urbanistycznego i wytycznych konserwatorskich (1955 r.), a później Główny Konserwator Zabytków woj. wrocławskiego (1959—1973), jeden z realizatorów odbudowy miasta.

Dla ścisłości sprawozdania nie można pominąć także faktu, że w czasie przerwy w obradach organizatorów spotkania prezentowali gościom rotundę i poddawane pracom konserwatorskim w PKZ-etch wrocławskich płótna „Panoramy Racławickiej”.

Mirosław Przyłęcki

IV MIĘDZYNARODOWY PLENER KOWALSTWA TRADYCYJNEGO — PSZCZYNA '83

Już po raz czwarty w malowniczym krajobrazie śląskiego miasteczka Pszczyzna spotkali się w dniach od 9 do 20 maja 1983 r. rzemieślnicy — kowale z krajów socjalistycznych, zatrudnieni w przedsiębiorstwach konserwatorskich w Czechosłowacji, Bułgarii, NRD, ZSRR i Polsce.

Plenery powstały jako jedna z form szkolenia zawodowego działającej

od pięciu lat Grupy Roboczej Krajów Socjalistycznych ds. Konserwacji Zabytków Historii, Kultury i Muzealiów i rokrocznie biorą w nich udział doświadczeni rzemieślnicy i artyści, dla których spotkania owe są okazją do wymiany doświadczeń, wzbogacenia wiedzy o tradycyjnych technikach i transponowaniu wzorów kultury ludowej. Z biegiem lat rozszerzała się i modyfi-

kowała formuła pleneru; obok tematyki ludowej chętnie wprowadzane były motywy współczesnej rzeźby czy sztuki użytkowej. Doświadczenia wybitnych artystów rzemieślników z Czechosłowacji czy Bułgarii inspirowały prace innych kolegów. Organizatorzy imprezy — PP Pracownia Konserwacji Zabytków oraz Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej — dążą do tego, by plenery